

Марица Н. Шљукић¹
Снежана С. Стојшин²
Владан Д. Видицки³

378.091.21:314.151.3-057.875(=163.41)(436)"2021/2022"
378.014.242(=163.41)(436)"2021/2022"

Оригинални научни рад

Примљен 26/09/2023

Прихваћен 14/10/2023

doi: [10.5937/socpreg57-46768](https://doi.org/10.5937/socpreg57-46768)

Универзитет у Новом Саду,
Филозофски факултет,
Одсек за социологију
Нови Сад (Србија)

УСЛОВИ СТУДИРАЊА СРПСКИХ СТУДЕНАТА У БЕЧУ⁴

Сажетак: Текст је посвећен сагледавању услова у којима живе и студирају српски студенти у аустријској престоници, а базиран је на резултатима емпиријског истраживања реализованог 2021/2022. године. Узорак су чинили студенти српског порекла из Србије, Босне и Херцеговине, других бивших југословенских република, као и они који су рођени у другим европским земљама, а српског су порекла. Подаци су прикупљени применом електронског упитника и фокус-групног интервјуа. Сагледавање услова студирања обухватило је следеће параметре: трошкове школарине, хране и становања; начине финансирања; нужност додатног радног ангажовања; финансијску доступност културних садржаја; квалитет комуникације на факултету и подршку студентских организација. Анализом је установљено да српске студенте у току студирања на бечким универзитетима ограничава неколико фактора, који су идентификовани и експлицитно наведени.

Кључне речи: српски студенти, Беч, етницитет, услови студирања, услови живота

УВОД

Учешће младих и високообразованих кадрова у миграцијама је све веће (Marković Krstić, 2021; Bobić, Vesković Anđelković, Kokotović Kanazir, 2016), али су подаци о емиграцији младих скоро увек на нивоу процене. Процењује се да је у последњих двадесетак година из Србије у високоразвијене земље Запада отишло преко 70.000 високообразованих, што је Србији донело губитак од 12 милијарди евра (Marković Krstić, 2021, str. 190). Међутим, последице одласка младих из Србије нису само економске већ и социодемографске, у смислу да такав тип миграција условљава промене

¹ marica.sljukic@ff.uns.ac.rs

² snezanas@ff.uns.ac.rs

³ vladan.vidicki@ff.uns.ac.rs

⁴ У раду је представљен део истраживања *Социолошка студија о положају српских студената у Бечу*, које су подржали Амбасада Републике Србије у Аустрији, Представништво Републике Српске у Аустрији, Матица српска и Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду.

старосно полне структуре у местима и областима из којих се мигрира, изазива промене у структури радне снаге, као и промене у структури породице.

Различити аутори наводе бројне проблеме у вези са изворима података о миграцијама (Penev, Predojević Despić, 2012; Stojšin, 2021). Пенев и Предојевић Деспич наводе да податке о спољним миграцијама становништва Србије можемо добити из домаћих⁵ и страних⁶ извора, а поред оскудних података често се јавља проблем немогућности њиховог поређења због методолошких разлога (Penev, Predojević Despić, 2012, стр. 38–40). Станковић наводи да проблем непостојања података о одласку младих, односно података који би указали на стварне ефекте овог процеса, утиче на то да је већина расправа о овом феномену остала на теоријском нивоу (Stanković, 2011).

Поред статистичких, још већи проблем у изучавању миграција представља истраживање одбијајућих и привлачећих фактора, односно мотива, и то због особености извора података који су углавном статистички, а не квалитативни, затим због начина (не)вођења евиденције, што даље узрокује недостатке у анализи миграционог потенцијала који обухвата досадашње миграторно искуство, односно мотиве и планове о миграцији (Stojšin, 2021, стр. 1362). Социолошка истраживања могу да понуде једно од могућих решења ових проблема.

У наведеним оквирима расположивих података и уз уважавање споменутих недостатака реализовано је истраживање положаја српских студената у Бечу, а део података добијених овим истраживањем приказан је и анализиран у овом тексту. Незванични подаци, којима у оквиру своје интерне евиденције располаже Организација српских студената у иностранству – огранак Беч (ОССИ-Беч)⁷, наводе на претпоставку да у главном граду Аустрије тренутно студира око 4.000 српских студената, а о условима њиховог студирања нема (детаљнијих) научних истраживања, па овај текст треба посматрати као мали допринос формирању научне (искуствене) евиденције посвећене том проблему.

ТЕОРИЈСКО-ЕМПИРИЈСКИ ОКВИР

Идентификовани и наведени проблеми који се срећу у истраживању спољних миграција уопште, утицали су и на истраживање чији се подаци разматрају у оквиру овог текста. Осим тога, извесно ограничење представља и релативно неразвијен теоријски приступ овом проблему. Наиме, иако међународна просторна покретљивост студената не представља нови тип миграторних процеса на глобалном нивоу, посвећеност истраживача овом проблему је новијег датума (Vasojević, 2022), а настала је као резултат препознавања значаја протока високостручне радне снаге (*brain circulation*)

⁵ У домаће изворе података спадају подаци пописа становништва (Републички завод за статистику – РЗС), затим евиденција промене пребивалишта, односно пријава/одјава пребивалишта (МУП), као и регистрација присилних миграната, односно избеглица и тражилаца азила (Комесаријат за избеглице) (Penev, Predojević Despić, 2012, стр. 38).

⁶ Ту спадају подаци земаља пријема, као што су пописи и регистри становништва, подаци миграционих служби и органа задужених за прихват избеглица, као и подаци међународних организација UNHCR и ИОМ (Penev, Predojević Despić, 2012, стр. 38).

⁷ Опширније о овој организацији видети на: <https://www.ossaw.at/>.

за друштвени развој, економију и друштвени капитал (Vasojević, Krnjaić, Kirin, 2018). У том погледу, пажњу истраживача су привукле најпре трајне миграције младих академски образованих појединаца, а потом и привремене миграције припадника ове популације (Vasojević, 2022). Интензивирање емиграције младих, до које је дошло почетком 21. века, показало је да, за разлику од ранијих миграционих таласа, мотиви више нису доминантно економски (Bobić i sar., 2016; Stojšin, 2018), већ је наглашена тежња за стицањем знања, односно формалног образовања.

У домаћој литератури детаљнији подаци о миграцијама младих могу се пратити од краја Другог светског рата, од када је идентификовано неколико фаза миграција младог становништва (Marković Krstić, 2021; Bobić i sar., 2016)⁸. Прву фазу, која је уследила одмах након Другог светског рата, карактеришу унутрашње миграције условљене потрагом за послом, и то на релацији село–град, мада су и млади из града мигрирали из истог разлога. Од 1960-их су интензивирани спољне миграције нижеобразованих припадника омладинске популације, који су у потрази за послом одлазили у иностранство (Bobić i sar., 2016), и то најчешће у Немачку и Аустрију (Arandarenko, 2020). Током осамдесетих година прошлог века дошло је до опадања броја младих који су одлазили у иностранство да би радили, док се истовремено повећао број оних који су у иностранство одлазили ради школовања. Деведесетих година значајно се повећао број и удео високообразованих емиграната, као и младих људи који су одлазили у иностранство на основне или последипломске студије (Predojević Despić, 2015; Vesković Anđelković 2019), а популарне дестинације су биле Канада, Аустралија и Нови Зеланд (Arandarenko, 2020)⁹. Иако је већина миграната, углавном радних, из Србије у земље дестинације одлазила трајно, привремене и циркуларне миграције постају све чешће (Arandarenko, 2020).

Питања која се постављају у истраживању мобилности студената су бројна. Осим мотива одлазака из матичне земље, као и мотива и услова који би иницирали повратак, истраживаче најчешће интересују улоге друштвеног капитала и умрежавања у овом типу миграција, као и питања колективних и индивидуалних искустава стечених у периоду стиудирања. У том смислу, претходна истраживачка искуства и налази били су од велике користи у формирању оквира за истраживање положаја српских студената који стиудирају на неком од бечких факултета, као и за ближу артикулацију фактора који детерминишу услове тог стиудирања.

Резултати ранијих истраживања показују да су најважнији аспекти, односно фактори миграција универзитетских студената на свим нивоима студија (као и стручњака и висококвалификованих кадрова) доминантно радна перспектива, као и веће могућности за напредовање у струци, грађење каријере и стицање друштвеног положаја (Predojević Despić, 2022, str. 119). Предојевић Деспић даје особен концептуални оквир

⁸ Период пре Другог светског рата карактеришу унутрашње миграције женског становништва ради удаје и одлазак најчешће мушке деце у веће градове на школовање. У оба периода заступљеније су унутрашње миграције, а тек мали број младих је одлазио у иностранство због школовања (Bobić i sar., 2016, str. 86).

⁹ „За разлику од претходника који су Србију напустили пре распада СФРЈ, и у срцу понели лепу слику матичне државе што их је вероватно навело на план повратка, одлазак младог становништва током деведесетих може се описати као *one way ticket* – одлазили су да се никада не врате“ (Bobić i sar., 2016, str. 87).

за истраживање миграција студената развијајући појам транснационалности, при чему се ослања на Бурдијеву *Теорију њраксе*, наводећи да она даје дубље увиде у истраживањима миграција и указује на то да „транснационалне компетенције и културни капитал миграната представљају важан део њихове радне и социјалне мобилности“ (Predojević Despić, 2022, str. 119). Нови облици транснационалности условљени су развојем информационе и комуникационе технологије, а њих карактерише растући интензитет транснационалне размене и активности, али и „свеприсутан систем комуникације који омогућава мигрантима да на различите начине ангажују своје креативно деловање, тзв. *agency*“¹⁰, и повежу се са вишеструким географски удаљеним и културно различитим срединама“ (Predojević Despić, 2022, str. 119). Овај концепт нуди другачију перспективу у проучавању миграција, не делећи строго простор на земљу порекла и земљу дестинације, већ се простор посматра као транснационални, при чему концепт деловања миграната *agency*, показује да друштвене мреже прерастају у транснационалне друштвене просторе, па многи мигранти доживљавају „свест дијаспоре, која је обележена такозваним двоструким или вишеструким идентитетима“ те имају осећај да су код куће на више од једног места (Predojević Despić, 2022).

Овако објашњен транснационални друштвени простор егзистира и у оквиру и изван друштвеног контекста националних друштава, а може се дефинисати као „плури-локални“ референтни оквир који одређује свакодневне активности, друштвену покретљивост, облике повезаности, а транснационални концепт „има способност да обухвати неповезаност државних, националних, културних и географских граница“ (Predojević Despić, 2022, str. 119).

Весковић Анђелковић и сарадници истичу улогу социјалних мрежа у миграцијама, наводећи да код високообразованог становништва поред значаја мрежа у подршци предузетницима (узајамна помоћ, кредитирање, административна помоћ у мигрантским заједницама) интернет као канал информисања постаје све чешћи, нарочито када је реч о факултетима и стипендијама за потенцијалне студенте или постдипломце¹¹ (Vesковић Anđelković, Bobić, Janković, 2022, str. 31). Високообразовани мигранти ослањају се и на различите организације (школе, професионална удружења, агенције) до којих појединци долазе директним контактом или преко средстава информисања, стичући тако информације о бољим универзитетима, стипендијама

¹⁰ Концепт деловања миграната (*agency*) почео је да се развија у новије време кроз ситуациони приступ који обухвата више димензија и зависи од актера, контекста и ресурса. Овај приступ омогућава боље разумевање афективних односа које мигранти успостављају са срединама порекла и дестинације, као и облицима њиховог практичног (транснационалног) ангажовања у мигрантском простору (Predojević Despić, 2022, str. 120).

¹¹ Наведени налаз потврђује податак да постоје бројне интернет странице које потенцијалним студентима на неком од аустријских или, уже, бечких универзитета, нуде информације у вези са различитим студијским програмима, ценовницима, стипендијама, студентским смештајем и свим осталим релевантним аспектима њиховог будућег студентског живота. Као пример наводимо следеће изворе: <https://yuga.at/organizacija-srpskih-studenata-u-becu-ossi/>; <https://dunav.at/studiranje-u-becu/>; <https://globalstudy.rs/austrija>; <https://www.studentskizivot.com/studiranje-u-inostranstvu2/austrija/>; <https://www.integraledu.rs/studiranje-u-inostranstvu/studiranje-u-austriji/>; <https://studiranjeuevropi.com/studentaska-viza-za-austriju/>; <https://satagencija.com/destinacije/studiranje-u-austriji-sat-agencija/>; <https://www.inoedukacija.com/page/studiranje-u-austriji/>.

у иностранству и сл. (Vesković Anđelković i sar., 2022, str. 31). Управо је једна таква организација иницирала истраживање чији се резултати разматрају у овом тексту – Организација српских студената у иностранству – огранак Беч.

Будући да је истраживање проблемски одређено у односу на посебан етницитет (српске студенте), неопходно је ближе одредити значење овог појма и указати на неке од његових основних карактеристика. У друштвеним наукама, а посебно у социологији, постоји мноштво дефиниција етницитета¹², што ствара приличну конфузију у покушају идентификације његовог прецизног значења (видети: Vidicki, 2023). Без намере, а и потребе да се шире давимо елаборацијом „полемика“ везаних за дефинисање овог појма, као и без потребе (имајући у виду циљ овог текста) да додатно компарирамо различите, разноврсне артикулације, у раду полазимо од следећег одређења: „Под етницитетом се подразумева идентификација са одређеним колективитетом који поседује дистинктивна културна обележја и порекло, и који је препознат од стране својих, али и припадника других колективитета као особен ентитет“ (Vidicki, 2023, str. 12). Дакле, реч је о стварној или уобичајено перципираној разлици у погледу порекла, културе и језика (Fenton, 1999, str. 4) припадника одређене друштвене групе, у овом случају припадника студентске популације српске дијаспоре у Аустрији, односно њеном главном граду.

МЕТОДОЛОШКЕ НАПОМЕНЕ

Текст је базиран на делу резултата емпиријског истраживања реализованог 2021/2022. године, које је за циљ имало да артикулише положај српских студената који студирају на бечким факултетима. Узорак су чинили студенти српског порекла из Србије, Босне и Херцеговине, других бивших југословенских република, као и они који су рођени у другим европским земљама. Будући да се прикупљање података одвијало у периоду трајања школске године у Аустрији, али и пандемије вируса Ковид-19, као инструмент је коришћен електронски упитник који је посебно обликован за сврхе овог истраживања. Осим електронског упитника, у прикупљању података примењен је и фокус-групни интервју¹³, који је за циљ имао боље упознавање са предметом истраживања, као и конструисање што прецизнијег и адекватнијег упитника. При прикупљању и анализи података руководили смо се принципом да „научник не сме да се у свом раду стави на страну интереса одређених друштвених група“ (Radovanović, 2020, str. 163).

У оквиру интервјуа идентификоване су основне теме и селектоване неке од варијабли. Будући да се у истраживању пошло од бројних истраживачких питања, упитник је био нешто опширнији, а обухватао је 41 питање (39 питања затвореног типа и два питања отвореног типа). Међу питањима затвореног типа, осам питања представљено је у табелама (Ликертова скала). Упркос обимнијем упитнику, који је захтевао нешто више времена за попуњавање, одзив испитаника био је задовољавајући. У оквиру фокус-групе интервјуисано је шест студената, а електронски упитник је попунило њих 287.

¹² Видети на пример: Smith, 1991; Hughes, 1994; Fenton, 1999; Malešević, 2004; Jenkins, 2008; Peoples & Garrick, 2012.

¹³ Који је такође реализован онлајн.

РЕЗУЛТАТИ И ДИСКУСИЈА

Према званичним подацима из 2021. године, Република Аустрија има 8.932.664 становника, а број српских имиграната варира у зависности од критеријума који се примењује: према критеријуму држављанства (број људи са српским држављанством) има их 121.990, а према критеријуму рођења (број оних који су рођени у Србији) укупно их је 144.416 (Vidicki, 2023, str. 74–75). Званични подаци аустријске статистике (Statistik Austria, 2021a) показују да српске имигранте карактерише релативно висок степен сегрегације¹⁴ (50,0%), те да је српска популација најбројнија у федералној покрајини Беч, односно у граду Бечу, у којем живи 63,6% од њиховог укупног броја у Аустрији (Vidicki, 2023, str. 80). Имајући у виду историјски континуитет културних, економских и друштвених веза које су Срби одржавали са Бечом, тај податак не би требало да чуди (видети: Matic & Lopusina, 2019).

У зависности од извора разликују се и подаци о величини, односно броју српске популације у Бечу. На основу критеријума држављанства, званична статистика Аустрије 2021. године проценила је тај број на 77.617 (Statistik Austria, 2021b)¹⁵. Међутим, треба имати у виду да званична статистика не обухвата значајан део српских миграната који долазе из других држава, будући да Федерални статистички биро Аустрије (Bundesanstalt Statistik Österreich) евиденцију о странцима води на основу држављанства и на основу земље рођења, као и да од 2009. године јужну српску покрајину Косово и Метохију евидентира као самосталну државу (Vidicki, 2023, str. 74–75). Имајући у виду наведене недостатке, јасно је да значајан део српских имиграната у Аустрији (и посебно, у Бечу) није обухваћен званичном статистиком. Према неким другим проценама, број припадника српске популације у главном граду Аустрије далеко је већи од оног који је приказан у званичној статистици и обухвата 163.483 члана српске заједнице у Бечу и околини (Grečić, 2019, str. 140), односно 200.000 (Matic & Lopusina, 2019, str. 9).

Као што је раније наведено, у одсуству (прецизних) података званичне статистике, а на основу незваничних података којима у оквиру своје интерне евиденције располаже Организација српских студената у иностранству – огранак Беч (ОССИ-Беч), процењује се да на различитим бечким факултетима студира око 4.000 српских студената. У тексту који следи сагледани су параметри који упућују на карактеристике услова под којима ови студенти живе и студирају у аустријској престоници.

У анализи наведених карактеристика, најпре ћемо поћи од социодемографских обележја испитаника обухваћених истраживачким узорком. Према резултатима ранијих истраживања (npr. Bobić, Vesković, Andelković, 2016) профил потенцијалног мигранта показује да је реч о младим људима, пред којима тек стоји решавање

¹⁴ Под сегрегацијом се у овом смислу подразумева „натпросечна концентрација одређене популације у општинама у поређењу са остатком становништва“ (Vidicki, 2023, str. 80).

¹⁵ Анализа расположивих статистичких података показује да Срби заузимају прво место по уделу у укупном броју страних држављана у Бечу (12,5%), а да за њима следе Немци (8,6%), Турци (7,6%), Пољаци (7,3%) и Румуни (6,3%) (Statistik Austria, 2021b). Срби су најбројнији и према критеријуму земље рођења, с тим да по овом критеријуму у Аустрији има нешто више (12,6%, односно 89.802) људи који су рођени у Србији (Statistik Austria, 2021c).

егзистенцијалних питања као што је решавање стамбеног питања, заснивање радног односа и оснивање породице, професионално усавршавање и образовање, што је показано и у овом истраживању, иако није реч о потенцијалним, већ о оствареним мигрантима. Од 287 испитаника који су попунили електронски упитник њих 92 било је мушког, а 195 женског пола¹⁶. Просечна старост испитаника била је 24,6 година. Најмлађи испитаник је имао 18 година, а најстарији 44.

Иако су узорком били обухваћени искључиво студенти српског порекла, нису сви испитаници рођени у Србији, мада је ипак највише оних којима је управо Србија држава рођења (62,7%). Нешто мањи удео у укупном броју испитаника имају испитаници рођени у Босни и Херцеговини (31,4%), а потом они рођени у Црној Гори (1,7%), Немачкој (1,4%) и Аустрији (1,0%). Узорак су, осим наведених, са незнатним уделом чинили и испитаници рођени у Италији (0,7%), Швајцарској (0,7%) и Словенији (0,3%). Дистрибуција испитаника на основу места рођења приказана је у [Табели 1](#).

Будући да су услови живота и стиудирања у значајној мери условљени поседовањем, односно непоседовањем држављанства, проверено је у каквом се статусу, по том питању, налазе испитаници. Наиме, држављанство, односно двојно држављанство (и државе порекла и земље пријема), „представља облик културног капитала који може да утиче на транснационалне друштвене позиције миграната, односно стратегије, перцепције и могућности деловања“ (Kalm, према: Predojević Despić, 2022, str. 122). Подаци показују да аустријско држављанство има свега 1,4% испитаника, а чак 77,4% га нема. Међу испитаницима има и оних који немају аустријско држављанство, али намеравају да га траже (20,6%), а 0,6% испитаника је у поступку прибављања држављанства.

Када је реч о формалном образовању које је претходило упису на неки од бечких факултета, подаци показују да је највише испитаника средњу школу завршило у Србији (59,6%), па у Босни и Херцеговини (33,7%), док је средњошколско образовање у Аустрији стекло тек 3,1% испитаника. Највећи удео испитаника је у току прикупљања података студирао на основним студијама (57,5%), потом на мастер, односно магистарским студијама (38,7%), а њих 3,8% је било уписано на докторске студије. Дистрибуција према полу показује да је на основне студије било уписано 113 жена и 52 мушкарца, на мастер/магистарске студије 75 жена и 36 мушкараца, а на докторске студије седам жена и четири мушкарца. Однос између нивоа студија и државе порекла испитаника приказан је у [Табели 2](#).

У погледу подручја стиудирања, подаци приказани у [Табели 3](#) показују велику разноврсност, мада је запажено да се са највећим уделом ипак издвајају инжењерство (20,9%) и економија (20,2%). Удео испитаника у осталим подручјима је мањи од 10%, а у том оквиру је нешто већи број оних који студирају право (8,4%), уметност (5,9%), политичке науке (3,8%), те фармацију, лингвистику и медицину (по 3,5%). У преосталим подручјима заступљено је мање од 10 испитаника (видети [Табелу 3](#)). Збирно

¹⁶ Овакав одзив према полу је у извесном смислу био очекиван, јер се показало да жене чешће учествују у истраживањима, посебно међу студентском популацијом. Осим тога, оваква структура узорка се донекле може повезати и са актуелним процесом феминизације миграција. Наиме, када је реч о анализи везе пола миграната и спољних миграција становништва, раније миграције мушкараца због економских разлога „замене“ су процесом феминизације миграција, јер све више младих образованих жена учествује у овом процесу (Bobić i sag., 2016).

гледано, највише испитаника студира у области друштвених, а потом у областима техничких и природних наука. Подаци приказани у Табели 4 показују полну структуру испитаника у односу на научну област ка којој су усмерени у процесу студирања.

Што се тиче дужине студијског боравка испитаника у аустријској престоници, половина испитаних студената (50,2%) студира у Бечу четири године или дуже, 15,0% њих су бечки студенти три године, а 16,7% две године; 8,7% испитаника има искуство студирања у Бечу око годину дана, а њих 9,4% свега неколико месеци. У наведеним периодима испитаници су стекли одређене утиске о условима у којима студирају, па је наставак текста посвећен управо томе.

На различитим порталима који су усмерени на пружање информација о општим условима уписа и студирања на бечким (аустријским) факултетима¹⁷ детаљно су описани сви формални захтеви који морају бити задовољени како би се стекао услов бечког студента. Потенцијални студенти-имигранти најпре морају да поседују потврду о знању немачког језика (OSD сертификат или GOETHE немачког језика, а однедавно и званичан C1 ниво), а потом и да обезбеде аустријску визу, што представља тежи део процедуре. Наиме, осим што постоји период чекања на одобрење аустријске визе (око пет месеци), на одлуку да ли ће виза бити обезбеђена, уз остале неопходне формалне потврде, највише утичу финансије, односно да ли онај ко аплицира за визу има на девизном рачуну минимум 7.000 евра (за основне студије) или 10.000 евра (за мастер студије), као и потврду о легалности прихода¹⁸. Осим на овај начин, финансијска стабилност се може доказати и потврдом о добијеној стипендији која покрива трошкове живота у Аустрији или доказом да ће неко треће лице (родитељ, старатељ, спонзор) преузети на себе одговорност за финансирање студирања и живота у Аустрији. Дакле, да би се обезбедила студентска виза¹⁹, неопходно је доказати да студент током периода студирања у финансијском смислу неће бити на терету аустријске државе²⁰. На који начин се све наведено одражава на квалитет живота самих студената илуструје одговор једне испитанице:

„Мислим да живот овде не би био толико стресан да се на продужење визе од годину дана некад не чека и по шест-седам месеци. Мислим да је потпуна лудост да пола времена прође у неизвесности и нерешеном статусу (...) Улова и могућности има много, али и доста перипетија. Баналан пример, али мени се живот апсолутно никако није променио када сам напунила 24 године, али када сам продужавала визу те године, одједном ми је требало дупло више пара на рачуну“ (Србија, 29, мастер студије).²¹

Имајући у виду наведене формалне и финансијске предуслове, приметно је да већ у старту потенцијални бечки (аустријски) инострани студенти морају да савладају

¹⁷ Видети фусноту 11.

¹⁸ <https://satagencija.com/destinacije/studiranje-u-austriji-sat-agencija/>.

¹⁹ Студентска виза се издаје на период од шест месеци, а уколико студије трају дуже, неопходно је аплицирати за боравишну дозволу, чији је рок важења годину дана уз могућност продужења (<https://studiranjeuevropi.com/studentska-viza-za-austriju/>).

²⁰ <https://studiranjeuevropi.com/studentska-viza-za-austriju/>.

²¹ У загради након цитата испитаника у целокупном раду биће наведене следеће варијабле: држава порекла, старост и ниво студија.

озбиљне баријере²². У оквиру наведених околности анализирамо услове студирања српских студената у аустријској престоници. Анализа услова студирања обухвата следеће параметре: услове и трошкове становања; услове и трошкове транспорта до факултета; трошкове школарине; трошкове за храну, обућу и одећу; стипендирање и друге облике финансијске помоћи; присуство/одсуство нужности радног ангажовања (студирање уз рад); финансијску доступност расположивих културних садржаја; квалитет комуникације на факултету, те подршку студентских организација.

Подаци показују да највише испитаника живи у студентском дому (44,3%) и у изнајмљеном стану (43,9%), док њих 5,2% живи у свом стану, односно код рођака/пријатеља (4,5%). У оквиру података је запажено и неколико специфичних одговора, као што су: „живим код мужа“, „живим код родитеља“, „живим делом у студентском дому, а делом у стану“, али је удео ових одговора у укупном узорку веома мали (2,1%). На основу приказаног уочава се да готово половина испитаних студената издваја редовне месечне суме за плаћање смештаја, а њихов износ је у просеку најчешће 200 до 600 евра (44,0% студената плаћа станарину у распону од 200 до 400 евра, а 40,0% у распону од 400 до 600 евра). Седам посто студената плаћа станарину мање од 200 евра, а исто толико је оних који сваког месеца за стан издвајају од 600 до 800 евра, док њих 2,0% плаћа станарину у износу већем од 800 евра.

Упркос шароликим ценама станарине, испитаници су потпуно или делимично задовољни условима становања. Том задовољству највише доприноси близина продавница (1,16 просек одговора), добра повезаност јавног превоза (1,18) и локација, односно део града у коме живе (1,47). Са друге стране, најмање су задовољни величином стана (1,85), опремљеношћу стана (1,63), те хигијеном зграде (1,55)²³.

У погледу транспорта, испитаници доминантно користе јавни превоз (92,3%), а свега 1,0% има приватни аутомобил. Друге видове транспорта (међумесни превоз или бицикл) користи 1,3% испитаних студената, а њих 4,9% не користи никакав превоз. За трошкове превоза испитаници издвајају најчешће (у 94,4% случајева) до 200 евра месечно.

Што се тиче осталих базичних трошкова, подаци показују да испитаници за храну издвајају најчешће (89,9%) до 400 евра. У 9,1% случајева трошкови прехране су од 400 до 600 евра, а свега 0,7% испитаних храну месечно плаћа у распону од 600 до 800 евра. У случају само једног испитаника месечни трошкови за храну су већи од 800 евра. Када је реч о новчаном износу који се на месечном нивоу издваја за одећу и обућу, подаци показују да је тај износ најчешће (78,4%) у висини до 200 евра, а у 18,1% случајева за те намене испитаници издвајају од 200 до 400 евра. Свега 1,0% испитаника на месечном нивоу купује одећу и обућу у износу од 600 до 800 евра, а само један испитани студент за то издваја преко 800 евра.

²² Наравно, услови су повољнији за студенте који долазе из других земаља чланица ЕУ. До 2004. године је важио тзв. Стогодишњи уговор, који је потписан након Другог светског рата, а на основу ког је студирање за све студенте из бивше Југославије било бесплатно. Иако је било наговештаја његовог продужавања, до тога ипак није дошло, па српски студенти више немају могућност бесплатног студирања (<https://dunav.at/studiranje-u-becu/>).

²³ Ова аритметичка средина израчуната је као средња вредност свих одговора, тако што је 1 означавало задовољан у потпуности, 2 – делимично, 3 – врло мало, док је 4 значило уопште не.

Највећи удео испитаника (68,3%) за школарину месечно²⁴ издваја у просеку до 200 евра, а подједнак је удео оних који школовање месечно плаћају у износима од 200 до 400 евра (12,5%), односно од 600 до 800 евра (12,9%). По 3,1% испитаних за школарину месечно издваја од 400 до 600 евра, односно више од 800 евра. Овде би требало напоменути да су у погледу висине школарине српски студенти (са српским пасошем или пасошем неке од земаља која не припада ЕУ) у лошијој позицији од својих колега из ЕУ. Као илустрацију наводимо следеће одговоре испитаника:

„Само да напоменем велику разлику у школарини између ЕУ и не-ЕУ студената. Ми морамо да обезбедимо велику своту новца приликом предаје за визу, а добијамо дозволу рада само на 20 сати“ (Србија, 31, мастер студије);

„Велики проблем свих студената из трећих, тј. не-ЕУ земаља представља чињеница да су у сваком смислу у лошијем положају од њихових аустријских колега. Плаћају школарину скоро 800 евра, а за аустријске студенте је школовање практично бесплатно“ (Србија, 26, мастер студије).

За процену квалитета услова живота и студирања није довољно обухватити само податке који се односе на елементарне потребе, већ је важно у разматрање укључити и информације о потенцијалним сложенијим потребама (има ли их и могу ли се задовољити), у које спадају потребе за културним садржајима, потребе за додатном едукацијом, потребе за забавним и спортским садржајима и слично. У том смислу, установљено је да позориште редовно или повремено посећује 47,3% испитаника, док га преостали испитаници (53,7%) никада не посећују. Овде је важно навести податак да је скоро петина студената који не иду у позориште (19,5%) навела да је разлог томе недостатак новца. У односу на позориште, посета галеријама и музејима је нешто учесталија, будући да их редовно или повремено посећује 76,7% испитаника. И у овом случају је код извесног удела студената који у галерије и музеје не одлазе (16,4%) као разлог томе наведена новчана оскудица. Слично је и са посетама биоскопима, у које повремено, или редовно, иде 67,2% испитаника, а око петине оних који не посећују биоскопе (21,3%) то не чини јер за то нема новца.

Добијени подаци показују да испитаници који посећују наведене културне установе за те активности најчешће троше до 200 евра месечно (95,1%), а слично је и са трошковима додатних едукација (у виду различитих курсева) будући да за ту намену 93,4% испитаника троши такође до 200 евра на месечном нивоу. Исти просечан месечни износ се издваја за одласке у теретане (45,1% од укупног удела студената који се баве спортом то чине у теретанама или спортским клубовима), као и за ноћне изласке.

Дакле, испитани српски студенти који се школују на бечким факултетима имају бројне редовне месечне трошкове, које углавном успевају да задовоље. У случају да приходи којима располажу не покривају укупне трошкове, уштеда се постиже, као што је показано, (само)ускраћивањем културних садржаја.

Имајући у виду све наведено, потребно је посебно обратити пажњу на податак приказан у Табели 5, који показује да апсолутна већина испитаника (92,3%) у подмиривању укупних трошкова живота и студирања нема подршку било какве стипендије,

²⁴ Школарина се плаћа на нивоу семестра, али смо за потребе анализе посматрали месечни износ.

већ су принуђени да се ослањају на помоћ родитеља/старатеља или да сами обезбеђују средства. Иако су разлози одсуства неког облика формалног стипендирања различити, као један од значајнијих је запажена недовољна транспарентност информација које се односе на стипендирање, што илуструјемо одговором једне испитанице:

„Вољела бих да је доступност информација о правима на стипендирање мало боља јер мислим да доста студената има право на неку стипендију, а да тога нису ни свјесни“ (БиХ, 22, основне студије).

Са друге стране, већина испитаника који примају неку стипендију (а прима је нешто мање од 8,0%), навела је да им она није довољна за покривање наведених месечних трошкова, те да им је потребан новац и из других извора.

У случају 65,5% испитаника трошкове школарине делимично или потпуно покривају родитељи, а 55,1% испитаника се сасвим или донекле ослања на родитељску помоћ и код подмиривања трошкова становања. Родитељи „прискачу“ у помоћ и када треба покрити трошкове исхране (56,4%) и обезбедити одећу и обућу (51,6%). Дакле, већина испитаника има помоћ родитеља у обезбеђивању средстава за базичне потребе (школарине, становања, одеће и обуће), међутим, они су мање укључени (али су ипак укључени) у финансирање активности које не спадају у категорију егзистенцијалних потреба или које нису директно везане за школовање. У случају више од половине испитаника родитељи не помажу у покривању трошкова предвиђених за културне и спортске активности, као ни за ноћне изласке.

Због неусклађености висине укупних редовних месечних трошкова са новчаним износом који добијају од родитеља или на основу стипендије, већина испитаника принуђена је да радним ангажовањем обезбеди недостајућа новчана средства. Чак 73,3% испитаних студената навело је да раде или да су радили током студија, а на то се спрема и део оних који не раде, чим реше проблем језичке баријере и/или добију радну визу. Само 10,5% испитаника је навело да не ради јер нема потребу за тим, док њих 10,1% не ради јер не може да нађе посао. Иако може изгледати да је додатно радно ангажовање истовремено корисно јер може бити схваћено као облик праксе, подаци показују да је половина испитаника (50,4%) која ради ангажована на пословима који немају везе са њиховим студијама, а при томе њих 15,0% није задовољно зарадом коју остварује.

Међутим, ту се не завршавају проблеми који су у вези са радним ангажовањем, на које су испитанице, како је показано, принуђени. Наиме, велики проблем је добијање радне дозволе, као и тип делатности у оквиру којих се ангажују српски студенти у Бечу. Ове налазе илуструјемо следећим одговорима испитаника:

„На радну дозволу се чека до шест недеља што додатно умањује шансе на тржишту јер неки послодавци не желе да чекају толико“ (Србија, 33, основне студије);

„Будући да имамо право радити само *part-time* послове као не-ЕУ студенти, није могуће зарадити неку већу суму новца. Држављанство ЕУ би олакшало живот/стиудирање минимум за 50%“ (Србија, 25, мастер студије);

„Требало би информисати послодавце да радна дозвола за студенте са српским пасошем није смак света, јер највише трошкове имамо, а најгоре плаћене послове добијамо“ (Србија, 25, основне студије);

„Сматрам да је српским студентима веома отежан приступ радном тржишту. Скоро нико не жели да изради радну дозволу, а ако желе, онда је у питању посао са заиста лошим условима. По мени је то највећи проблем“ (Србија, 30, мастер студије);

„Мени је живот током мастера био екстремно тежак јер нисам могла да нађем посао у струци иако сам висококвалификована (...) Сада сам на докторату и имам *part-time* посао у струци где лепо зарађујем те ми се квалитет живота екстремно побољшао, иако ми је за то требало пар година и 200 одбијеница за послове, често само зато што имам српски пасош. Наравно, овај финансијски моменат је отежавао и повезивање са локалном заједницом јер да бисте упознали људе, морате активно да излазите, учланите се у клубове итд., а то кошта“ (Србија, 27, докторске студије).

Последњи наведени одговор упућује на још један проблем са којим се суочавају српски студенти у Бечу, а који утиче на лошије услове живота и студирања. Реч је о релативној изолованости, односно друштвеној искључености. Као илустрацију, наводимо следеће одговоре:

„Друштвени живот уме да буде јако лош, ако се ради и студира, па уме да буде јако велики осећај самоће и изолације. Психичко здравље, и тај културолошки шок кад се доселиш у Аустрију, можда захтевају неки вид подршке“ (Србија, 27, мастер студије);

„Социјализацију студената је свакако важно поменути, посебно када су нам се предавања дјелимично преселила у домове. Од почетка је јако тешко створити пријатељства јер *Uni Wien* нема свој јединствен кампус и на вјежбама сваког семестра срећемо нове колеге, тако да познанства и нису баш трајна. Свакако да након три године већ имате другаре, али пут је дуг“ (БиХ, 23, мастер студије);

„Сматрам да српски студенти треба да формирају већу и јачу заједницу и буду више повезани између себе. Треба да постоји нека врста централног места за дружење и окупљање српских студената и академских грађана, са циљем јачања контаката и заједнице у друштву. Тренутно је један добар проценат раштркан и изолован од других студената услед недостатка информација и неке врсте централног контакта“ (Србија, 26, мастер студије).

Констатована релативна изолованост делимично је последица језичких баријера. Иако је висок ниво знања немачког језика један од услова за упис на аустријске универзитете, дешава се да у пракси ипак дође до проблема у комуникацији. Посебан проблем је када се то дешава на самим факултетима, јер додатно отежава студирање. Наводимо одговор једне испитанице, која се на факултету на коме студира сусрела са баш таквим проблемом:

„Морам да додам да сам се већ неколико пута сусрела са професорима који у инат причају на свом дијалекту (типа тиролски) и не желе да причају разговетни немачки који би и странци разумели. То сигурно представља проблем студентима који тек дођу на студије, као што је мени представљало проблем. То би могло некако да се искорени, јер би професори морали да причају *‘hochdeutsch’*, кад су већ професори интернационалним студентима“ (Србија, 29, мастер студије).

Оваква врста искуства упућује на потребу да се испита задовољство испитаника комуникацијом коју остварују на факултетима, будући да је за утврђивање квалитета

услова студирања значајно установити има ли комуникацијских проблема са професорима или факултетским службеницима. Анализа добијених података је показала да је свега 29,0% испитаника углавном или потпуно задовољна комуникацијом са студентском службом, а да је тек нешто мање од трећине (31,7%) делимично или потпуно задовољно комуникацијом са професорима (а 11,8% је потпуно или углавном незадовољно). Индикативно је то што већина испитаника није одговорила на наведена питања. У погледу задовољства радом студентских организација у које су учлањени, добијени подаци показују да је ту задовољство још мање, будући да је тек 20,6% студената изразило потпуно или делимично задовољство радом ових организација.

ЗАКЉУЧАК

Сагледавањем добијених података запажа се да услови студирања и живота српских студената у аустријској престоници нису лаки²⁵, а да на такву њихову позицију утичу следећи фактори: 1) неравноправност са колегама из земаља чланица ЕУ у процесу стицања услова за упис на аустријске универзитете (српским студентима су потребна већа финансијска средства као залог да својим студирањем неће оптерећивати земљу домаћина, као и компликованија процедура око регулисања студентске и радне визе); 2) високи трошкови живота, а посебно студирања (висина школарина за не-ЕУ студенте је већа); 3) неравноправност на тржишту рада која се манифестује слабијом и неповољнијом понудом послова којима студенти обезбеђују неопходна недостајућа новчана средства за студирање, као и чињеницом да могу да обављају само послове са скраћеним радним временом (чиме се умањују њихова радничка права и радни положај чини несигурнијим); 4) релативна немогућност задовољавања сложенијих потреба (културних и забавно-рекреативних) услед недостатка новца; 5) релативна (само)изолација која је током истраживања била последица рестриктивних пандемијских мера, али која је делом условљена и отежаним могућностима повезивања у оквиру заједнице (која није довољно интегрисана) или специфичним системом студирања који омогућава краткотрајне и површне контакте, мада удела у томе има и чињеница да су српски студенти, уз студирање, принуђени и да раде, што им не оставља превише времена за дружење.

Упркос томе, у нади да ће по окончању школовања имати боље шансе на тржишту рада, српски студенти ипак се одлучују да студирају у Бечу. Та врста мотива је потврђена овим истраживањем, као и податак да студенти који оду најчешће одлуче да се у земљу ни не врате. Наиме, свега 7,0% испитаника је одлучно у томе да ће се након завршених студија вратити у земљу, а 33,8% размишља о повратку, али под условом да их „код куће“ чека добар посао, да се политичка ситуација стабилизује, али и да стекну довољно финансијских средстава за покретање сопственог бизниса по повратку у државу порекла.

²⁵ Упркос некаквим званичним извештајима према којима је Беч носилац титуле града у којем су најбољи услови живота (<https://www.politika.rs/sr/clanak/510357/Bec-ponovo-poneotitulul-grada-u-kome-su-najbolji-uslovi-za-zivot>; <https://24sedam.rs/lifestyle/putovanja/236429/bec-je-najbolji-grad-za-zivot/vest>).

Marica N. Šljukić¹
Snežana S. Stojšin²
Vladan D. Vidicki³

University of Novi Sad,
Faculty of Philosophy, Department of Sociology
Novi Sad (Serbia)

STUDY CONDITIONS FOR SERBIAN STUDENTS IN VIENNA⁴

(Translation *In Extenso*)

Abstract: The text is dedicated to the analysis of the conditions in which Serbian students live and study in Austrian capital, and it is based on the results of the empirical research carried out in 2021/2022. The sample consisted of the students of Serbian origin from Serbia, Bosnia and Herzegovina, other former Yugoslav republics, as well as those born in other European countries and are of Serbian origin. The data were collected using an electronic questionnaire and focus group interview. The examination of study conditions included the following parameters: tuition, food and housing costs; methods of financing; the necessity of additional work engagement; financial availability of cultural content; quality of communication at the university and support of students' organizations. The analysis finds that during their studies at Viennese universities Serbian students are limited by several factors, which have been identified and explicitly stated.

Key words: Serbian students, Vienna, ethnicity, study conditions, living conditions

INTRODUCTION

The share of young and highly educated cadres in migration is increasingly higher (Marković Krstić, 2021; Bobić, Vesković Anđelković, Kokotović Kanazir, 2016), but the data about the emigration of the young are almost always at the assessment level. It is estimated that in the past twenty years or so, more than 70,000 highly educated people have left Serbia for highly developed Western countries, which has produced a loss of 12 billion Euros to

¹ marica.sljukic@ff.uns.ac.rs

² snezanas@ff.uns.ac.rs

³ vladan.vidicki@ff.uns.ac.rs

⁴ The paper presents part of the research "Sociological Study of the Position of Serbian Students in Vienna", which was supported by the Embassy of the Republic of Serbia in Austria, the Representative Office of Republika Srpska in Austria, Matica srpska and the Faculty of Philosophy of the University of Novi Sad.

Serbia (Marković Krstić, 2021, p. 190). However, the consequences of young people leaving Serbia are not only economic, but also socio-demographic, meaning that such migration type leads to the change in the age-gender structure in places and regions from which people emigrate, causing changes in the labour structure, as well as in the family structure.

Different authors list numerous problems regarding data sources about migration (Penev, Predojević Despić, 2012; Stojšin, 2021). Penev and Predojević Despić state that the data about external migration of Serbia's population can be obtained from domestic⁵ and foreign⁶ sources, and that apart from scarce data, there is often a problem of the impossibility of their comparison due to methodological reasons (Penev, Predojević Despić, 2012, pp. 38-40). Stanković says that the problem of the absence of data about young people's departure, i.e., data that would point to actual effects of this process, makes the majority of debates about this phenomenon remain at the theoretical level (Stanković, 2011).

Besides statistical factors, an even larger problem in studying migration is the research of repulsive and attractive factors and/or motives, due to the specific nature of the data sources that are mainly statistical, and not qualitative, and also due to the method of (not) keeping records, which further causes deficiencies in the analysis of migration potential that includes former migratory experience, i.e., motives and plans about migrating (Stojšin, 2021, p. 1362). Sociological research may offer one of the possible solutions to these problems.

In the above-listed frameworks of available data, while recognizing the mentioned deficiencies, the research was conducted of the position of Serbian students in Vienna, while part of the data obtained in this research is also shown and analyzed in this text. Unofficial data available to the Organization of Serbian Students Abroad – Vienna branch (OSSA - Vienna)⁷ within its internal records, lead to an assumption that there are about 4,000 Serbian students currently studying in the capital of Austria, while there is no (detailed) scientific research about their study conditions. That is why this text should be seen as a small contribution to the formation of the scientific (experiential) records dedicated to that problem.

THEORETICAL-EMPIRICAL FRAMEWORK

The identified and listed problems encountered in the research of external migration in general have also affected the research the data of which are considered within this text. Furthermore, a certain limitation is also posed by the relatively undeveloped theoretical approach to this problem. Namely, although international spatial mobility of students does not constitute a new type of migratory processes at the global level, the researchers' commitment to this problem is of a more recent date (Vasojević, 2022) – it occurred as a result of recognizing the relevance of the circulation of highly professional labour (*brain*

⁵ Domestic data sources include data from population censuses (Republic Statistical Office, in Serbian: RZS), the records of the change of place of residence, i.e., residence registration/deregistration (Ministry of Internal Affairs), as well as the registration of forced migrants, or refugees and asylum seekers (Commissariat for Refugees and Migration) (Penev, Predojević Despić, 2012, p. 38).

⁶ It includes the data of the countries of reception, such as population censuses and registers, data of migration services and bodies in charge of accepting refugees, as well as data of international organizations UNHCR and IOM (Penev, Predojević Despić, 2012, p. 38).

⁷ For more details about his organization visit: <https://www.ossaw.at/>.

circulation) for social development, economy and social capital (Vasojević, Krnjaić, Kirin, 2018). In that respect, the researchers' attention was primarily attracted by permanent migration of young academically educated individuals, and then by temporary migration of this population (Vasojević, 2022). The intensified emigration of the young occurring at the beginning of the 21st century, shows that, unlike previous migratory waves, the motives are no longer predominantly economic (Bobić et al., 2016; Stojšin, 2018), but there is a pronounced aspiration for acquiring knowledge and/or formal education.

In domestic literature, more detailed data about migration of the young can be followed from the end of the Second World War onwards, and several stages of young population migration have been distinguished since then (Marković Krstić, 2021; Bobić et al., 2016)⁸. The first stage occurring immediately after the Second World War is characterized by internal migration caused by the search of employment on the route village-town, although young people from towns also migrated for the same reason. The 1960s saw intensified external migration of low educated members of the youth population who went abroad in search of employment (Bobić et al., 2016), most frequently to Germany and Austria (Arandarenko, 2020). During the 1980s there was a decrease in the number of the young who went abroad in order to work, while at the same time there was an increase in the number of those who went abroad for schooling. In the 1990s there was a significant increase and share of highly educated emigrants, as well of young people going abroad for basic or postgraduate studies (Predojević Despić, 2015; Vesković Anđelković 2019), while popular destinations were Canada, Australia and New Zealand (Arandarenko, 2020)⁹. Although the majority of migrants, mostly the working ones, left Serbia permanently for countries of destination, temporary and circular migration is becoming ever more frequent (Arandarenko, 2020).

The questions posed in the research of students' mobility are numerous. Apart from the motives for leaving the parent country, as well as the motives and conditions initiating students' return, the researchers are most often interested in the roles of social capital and networking in this type of migration, as well as the matter of collective and individual experiences gained during the period of study. In that respect, previous research experiences and findings were of great use in the formation of a framework for researching the position of Serbian students studying at one of Viennese faculties, as well as for a closer articulation of the factors that determine the conditions of their studying.

The results of previous research show that the most important aspects and/or factors of university students' migration at all levels of studies (as well as experts and highly qualified cadre⁹ are the predominantly working perspective, as well as better opportunities for advancement in the profession, building a career and gaining a social position (Predojević Despić, 2022, p. 119). Predojević Despić gives a specific conceptual framework for researching

⁸ The period before the Second World War is characterized by internal migration of female population for the purpose of getting married and by the departure of most often male children to larger towns and cities for the sake of schooling. Both periods were marked by internal migration, while only a small number of the young went abroad because of schooling (Bobić et al., 2016, p. 86).

⁹ "Unlike the ones who had left Serbia prior to the breakup of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia and taken a nice picture of their parent country in their hearts, which probably led them to plan their return, the departure of young population during the 1990s can be described as a *one-way ticket* – they departed never to return" (Bobić et al., 2016, p. 87).

students' migration by developing the concept of transnationality, while relying on Bourdieu's *Theory of Practice*, stating that it gives deeper insights in migration research and indicates that "transnational competences and cultural capita of migrants constitute an important part of their working and social mobility" (Predojević Despić, 2022, p. 119). New forms of transnationality are conditioned by the development of information and communication technology, which are characterized by an increasing intensity of transnational exchange and activities, but also by an "omnipresent system of communication which enables migrants to engage their creative action, the so-called *agency*¹⁰ in different ways and to be connected with multiple geographically remote and culturally different environments" (Predojević Despić, 2022, p. 119). This concept offers a different perspective in studying migration, not distinguishing strictly the space into the country of origin and the country of destination, but seeing the space as transnational, whereas the concept of the migrants' *agency* shows that social networks are growing into transnational social space, so that many migrants experience "the awareness of diaspora, which is marked by the so-called dual or multiple identities" and thus have the feeling that they are at home in more than one place (Predojević Despić, 2022).

Thus-explained transnational social space also exists within and outside the social context of national societies, and it can be defined as a "pluri-local" referential framework determining everyday activities, social mobility, forms of connection, whereas the transnational concept "has the ability to cover the disconnection of state, national, cultural and geographical boundaries" (Predojević Despić, 2022, p. 119).

Vesković Anđelković and associates stress the role of social networks in migration, stating that among highly educated population, apart from the importance of networks in supporting entrepreneurs (mutual help, crediting, administrative assistance in migrant communities), the internet is becoming an increasingly frequent information channel, particularly when it comes to faculties and scholarships for potential students or postgraduate students¹¹ (Vesković Anđelković, Bobić, Janković, 2022, p. 31). Highly educated migrants also rely on different organizations (schools, professional associations, agencies) reached by individuals in direct contact or via means of information, thus acquiring information about better universities, scholarships abroad etc. (Vesković Anđelković et al., 2022, p. 31). One of those organizations initiated the research the results of which are considered in this text – The Organization of Serbian Students Abroad – Vienna branch.

¹⁰ Recently, the concept of migrants' agency has begun to develop through a situational approach which includes several dimensions and depends on actors, contexts and resources. This approach enables better understanding of affective relationships established by migrants with the environments of origin and of destination, as well as forms of their practical (transnational) engagement in the migrant space (Predojević Despić, 2022, p. 120).

¹¹ The listed finding confirms the fact that there are numerous internet websites offering information to potential students at one of Austrian or, more specifically, Viennese universities, about different study programmes, price lists, scholarships, student accommodation and all other relevant aspects of their future student life. The following sources are given as an example: <https://yuga.at/organizacija-srpskih-studenata-u-becu-ossi/>; <https://dunav.at/studiranje-u-becu/>; <https://globalstudy.rs/austrija/>; <https://www.studentskizivot.com/studiranje-u-inostranstvu2/austrija/>; <https://www.integraledu.rs/studiranje-u-inostranstvu/studiranje-u-austriji/>; <https://studiranjeuevropi.com/studentska-viza-za-austriju/>; <https://satagencija.com/destinacije/studiranje-u-austriji-sat-agencija/>; <https://www.inoedukacija.com/page/studiranje-u-austriji/>.

Since the research is problem-specific in relation to a special ethnicity (Serbian students), it is necessary to determine more closely the meaning of this concept and to point to some of its basic characteristics. In humanities, particularly in sociology, there is a large number of definitions of ethnicity¹², which creates plenty of confusion in an attempt to identify its precise meaning (see: Vidicki, 2023). With no intention or need to deal more broadly with the elaboration of “polemics” concerning the definition of this concept, as well as with no need (having in mind the aim of this text) to further compare different and diverse articulations, in our paper we start from the following definition: “Ethnicity implies the identification with a certain collectivity that has distinct cultural features and origin and is recognized by its own members, but also by members of other collectivities as a specific entity” (Vidicki, 2023, p. 12). Namely, this concerns an actual or usually perceived difference regarding the origin, culture and language (Fenton, 1999, p. 4) of the members of a certain social group, in this case of the members of the student population of Serbian diaspora in Austria and/or its capital.

METHODOLOGICAL NOTES

The text is based on the part of the results of the empirical research conducted in 2021/2022, aimed at articulating the position of Serbian students studying at Viennese faculties. The sample was made of the students of Serbian origin from Serbia, Bosnia and Herzegovina, and other former Yugoslav republics, as well as those born in other European countries. Since data collection took place during the school year in Austria, but also during the COVID-19 pandemic, the instrument used was the electronic questionnaire that was specially designed for the purpose of this research. Besides the electronic questionnaire, the focus-group interview¹³ was also applied in data collection with the aim of better familiarization with the research subject, as well as constructing as precise and adequate questionnaire as possible. In data collection and analysis, we were guided by the principle that “in his work, the scientist must not take the side of interests of certain social groups” (Radovanović, 2020, p. 163).

Within the interview, the main topics were identified and some of the variables were selected. Since the research began from numerous research questions, the questionnaire was somewhat lengthier and included 41 questions (39 close ended questions and two open ended questions). Among close ended questions, eight of them were presented in tables (Likert scale). Despite the lengthier questionnaire, which demanded slightly more time for completing, the respondents’ response was satisfactory. Within the focus-group, six students were interviewed, while 287 of them filled in the electronic questionnaire.

¹² See, for example: Smith, 1991; Hughes, 1994; Fenton, 1999; Malešević, 2004; Jenkins, 2008; Peoples & Garrick, 2012.

¹³ Also conducted online.

RESULTS AND DISCUSSION

According to the official 2021 data, the Republic of Austria has 8,932,664 inhabitants, while the number of Serbian immigrants varies depending on the criteria applied: by the citizenship criterion (the number of people with Serbian citizenship), there are 121,990 of them, while by the birth criterion (the number of those born in Serbia), there is a total of 144,416 of them (Vidicki, 2023, pp. 74-75). Austria's official statistical data (Statistik Austria, 2021a) show that Serbian immigrants are characterized by a relatively high segregation level¹⁴ (50.0%) and that Serbian population is the most numerous in the Federal Province of Vienna, i.e., in the city of Vienna, where 63.6% of their total number in Austria reside (Vidicki, 2023, p. 80). Having in mind the historical continuity of cultural, economic and social ties the Serbs maintained with Vienna, this particular information should come as no surprise (see: Matić & Lopušina, 2019).

Depending on the source, data about the size, i.e., the number of Serbian population in Vienna also differ. By the citizenship criterion, the official statistics of Austria from 2021 estimates that number to 77,617 Serbs (Statistik Austria, 2021b)¹⁵. However, it should be borne in mind that the official statistics does not include a substantial number of Serbian migrants coming from other countries, since the Federal Statistical Bureau of Austria (Bundesanstalt Statistik Österreich) keeps records of foreigners on the basis of citizenship and the country of birth, as well as that since 2009 it has considered Serbia's southern province of Kosovo and Metohija as an independent country (Vidicki, 2023, pp. 74-75). Considering the above-listed deficiencies, it is clear that a substantial part of Serbian immigrants in Austria (and particularly in Vienna) is not included in the official statistics. According to some estimates, the number of members of the Serbian population in the capital of Austria is far higher than the one shown in the official statistics, and amounts to 163,483 members of the Serbian community in Vienna and its surroundings (Grečić, 2019, p. 140), i.e., 200,000 (Matić & Lopušina, 2019, p. 9).

As previously stated, in the absence of (precise) data of the official statistics and based on the unofficial data available to the Organization of Serbian Students Abroad – Vienna branch (OSSA - Vienna) within its internal records, it is estimated that there are about 4,000 Serbian students at various Viennese faculties. The text below considers the parameters indicating the characteristics of the conditions in which these students live and study in the Austrian capital.

In the analysis of the listed characteristics, we will first start from socio-demographic features of the respondents included in the research sample. According to the results of previous research (e.g., Bobić, Vesković, Anđelković, 2016), the potential migrants' profile shows that those are young people who yet have to solve existential issues such as their housing, establishing employment and starting a family, professional specialization and

¹⁴ Segregation in these terms implies "above-average concentration of a certain population in the municipalities in comparison to the remaining population" (Vidicki, 2023, p. 80).

¹⁵ The analysis of the available statistical data shows that Serbs rank first by their share in the total number of foreign citizens in Vienna (12.5%), followed by Germans (8.6%), Turks (7.6%), Poles (7.3%) and Romanians (6.3%) (Statistik Austria, 2021b). Serbs are most numerous by the criterion of the country of birth as well, whereas counting by this criterion, in Austria there are slightly more people who were born in Serbia (12.6% or 89,802) (Statistik Austria, 2021c).

education, which has also been shown in this research, although these are not potential but actual migrants. Out of 287 respondents who filled in the electronic questionnaire, 92 were male and 195 female¹⁶. The respondents' average age was 24.6 years. The youngest respondent was 18 and the oldest 44 years old.

Although the sample included exclusively students of Serbian origin, not all the respondents were born in Serbia, but still there is the largest number of those whose country of birth is Serbia (62.7%). A slightly lower share in the total number of the respondents goes to those born in Bosnia and Herzegovina (31.4%), followed by those born in Montenegro (1.7%), Germany (1.4%) and Austria (1.0%). Besides the above-listed, the sample included a minor share of the respondents born in Italy (0.7%), Switzerland (0.7%) and Slovenia (0.3%). Distribution of the respondents by their place of birth is shown in [Table 1](#).

Since living conditions and study conditions are substantially affected by the possession and/or non-possession of citizenship, the respondents' status in that respect was examined. In fact, citizenship, or dual citizenship (both of the country of origin and the country of reception), "represents a form of cultural capital that may affect migrants' transnational social positions, i.e., strategies, perceptions and possibilities of action" (Kalm, according to: Predojević Despić, 2022, p. 122). The data show that only 1.4% of the respondents have Austrian citizenship, while as many as 77.4% of them do not have it. Among the respondents there are also those who do not have the Austrian citizenship, but intend to apply for it (20.6%), while 0.6% of the respondents are in the process of acquiring the citizenship.

As for formal education preceding the enrolment in one of Viennese faculties, the data show that most respondents finished their secondary school in Serbia (59.6%), then in Bosnia and Herzegovina (33.7%), while only 3.1% of the respondents completed their secondary schooling in Austria. In the course of data collection, the largest share of the respondents did their undergraduate studies (57.5%), then master studies (38.7%), while 3.8% of them were enrolled in doctoral studies. Distribution by gender shows that there were 113 women and 52 men enrolled in undergraduate studies, 75 women and 36 men enrolled in master studies, and 7 women and 4 men enrolled in doctoral studies. The ration between the respondents' level of studies and their country of origin is shown in [Table 2](#).

As for the field of study, the data presented [Table 3](#) show great diversity, although it has been noticed that the greatest share goes to engineering (20.9%) and economics (20.2%). The share of the respondents in other fields is under 10%, and inside that framework there is a slightly higher number of those studying law (8.4%), art (5.9%), political science (3.8%), pharmacy, linguistics and medicine (3.5% respectively). In the remaining fields, there are fewer than 10 respondents (see [Table 3](#)). Collectively seen, the greatest number of the respondents study in the field of humanities, and then in the fields of technical and natural

¹⁶ This ratio by gender was to a certain extent expected because it is evident that women more frequently participate in research, particularly among student population. In addition, such sample structure can in a way be related to the current process of migration feminization. Namely, when it comes to the analysis of the relation between migrants' gender and external migration of population, former male migrations because of economic reasons have been "replaced" by the process of migration feminization since an increasing number of young educated women participate in the process (Bobić et al., 2016).

sciences. The data presented in [Table 4](#) show the respondents' gender structure in relation to the scientific field towards which they are directed in the studying process.

As for the length of the respondents' study stay in the Austrian capital, half of the surveyed students (50.2%) have studied in Vienna for four years and more, 15.0% of them are Viennese students studying for three years, while 16.7% have studied for two years; 8.7% of the respondents have the experience of studying in Vienna for about one year, while 9.4% of them have studied there only for several months. During the above-listed periods, the respondents gained certain impressions of the study conditions, and that is exactly what the text below speaks about.

On different portals directed towards providing information about general conditions of enrolment and studying at Viennese (Austrian) faculties¹⁷, there is a detailed description of all formal requirements to be fulfilled in order to get the condition for being a Viennese student. Potential students-immigrants must first have the proof of the knowledge of German (OSD certificate or GOETHE certificate in German, and since recently also the official C1 level), and then to get the Austrian visa, which is the harder part of the procedure. Namely, apart from the waiting period for the approval of the Austrian visa (about five months), the decision about whether the visa will be issued, together with other necessary formal certificates, is most affected by finance, i.e., whether the applicant has minimum 7,000 Euros in the bank account (for undergraduate studies) or 10,000 Euros (for master studies), as well as the proof of legality of income¹⁸. Alternatively, financial stability can also be proved by the document about the granted scholarship that covers living costs in Austria or proof of a third person (parent, custodian or sponsor) will assume responsibility for financing the student's studying and living in Austria. Therefore, to acquire the student's visa¹⁹, it is necessary to prove that during the studying period the student will not be a financial burden to the Austrian state²⁰. How all the above-mentioned is reflected on the students' quality of life is illustrated by the answer of one of our female respondents:

“I think that life here would not be so stressful if we didn't have to wait for the visa to be extended by one year sometimes even as many as six or seven months. I think it's sheer lunacy to spend half of the time in uncertainty and unresolved status (...) There are plenty of conditions and possibilities, but also plenty of confusing issues. A banal example, but my life didn't change in any way when I turned 24, but when I had my visa extended that year, I suddenly needed twice as much money on my account” (Serbia, 29, master studies).²¹

Having in mind the above-listed formal and financial preconditions, it is evident that at the very beginning potential Viennese (Austrian) foreign students must overcome

¹⁷ See footnote 11.

¹⁸ <https://satagencija.com/destinacije/studiranje-u-austriji-sat-agencija/>.

¹⁹ The student visa is issued for the period of six months, and if studies last longer, it is necessary to apply for a residential visa, which is valid for one year, with the possibility of extension (<https://studiranjeuevropi.com/studentska-viza-za-austriju>).

²⁰ <https://studiranjeuevropi.com/studentska-viza-za-austriju>.

²¹ The following variables will be given after the respondents' statements throughout the paper: the country of origin, age and level of studies.

serious barriers²². Within these circumstances we analyze the study conditions for Serbian students in Austria's capital. The analysis of the study conditions includes the following parameters: accommodation conditions and costs; conditions and costs of transport to the faculty, tuition costs; costs of food, footwear and clothes; scholarships and other forms of financial aid; presence/absence of necessary work engagement (studying and working); financial affordability of available cultural content, the quality of communication at the faculty, and support of student organizations.

The data show that the largest number of the respondents live in the dormitory (44.3%) and in a rented apartment (43.9%), while 5.2% of them live in their own apartments, or with their relatives/friends (4.5%). Within the data, several specific answers have been noticed, such as: "I live in my husband's place", "I live with my parents", "I live part of the time in the dormitory, and part of the time in the apartment", but the share of these answers in the total sample is rather low (2.1%). Based on the above-mentioned, it can be seen that almost half of the surveyed students puts aside regular monthly sums for accommodation, and the amount most often ranges from 200 to 600 Euros (44.0% of the students pay rent between 200 and 400 Euros, while 40.0% of them pay rent between 400 and 600 Euros). Seven per cent of the students pay rent under 200 Euros, and there is the same number of those who put aside from 600 to 800 Euros for accommodation, while 2.0% of them pay rent over 800 Euros.

Despite various rent amounts, the respondents are completely or partially satisfied with their living conditions. Such satisfaction is mostly contributed to by the vicinity of shops (1.16 average of the answers), good connection of public transport (1.18) and locations, i.e., part of the town students live in (1.47). On the other hand, they are least satisfied with the size of the apartment (1.85), apartment equipment and furnishings (1.63) and the hygiene of the apartment building (1.55)²³.

As for transport, the respondents predominantly use public transport (92.3%), while only 1.0% of them have a private car. Other forms of transport (intercity or bicycle) are used by 1.3% of the surveyed students, and 4.9% of them do not use any form of transport. The respondents most frequently (in 94.4% cases) put aside up to 200 Euros per month for transport.

Regarding other basic costs, the data show that the respondents most frequently (89.9%) put aside up to 400 Euros. In 9.1% cases, costs of food range from 400 to 600 Euros, while only 0.7% of the surveyed respondents pay between 600 and 800 Euros per month for food. Only one respondent pays for food more than 800 Euros per month. As for the monthly amount put aside for clothes and footwear on a monthly basis, the data show that it is usually (78.4%) up to 200 Euros, while in 18.1% cases the respondents put aside between 200 and 400 Euros for this purpose. Only 1.0% of the respondents buy clothes and footwear in the amount of 600 to 800 Euros per month, while only one surveyed student spends more than 800 Euros for this purpose.

²² Of course, the conditions are more favourable for students coming from other EU member-countries. Until 2004, the so-called Hundred Year Agreement was in force, which was signed after the Second World War. According to it, studies for all students from former Yugoslavia was free. Although there were indications about its extension, it did not take place after all, and Serbian students no longer have the opportunity of studying fee of charge (<https://dunav.at/studiranje-u-becu/>).

²³ This arithmetic mean was calculated as the mean value of all answers, where 1 meant fully satisfied, 2 – partially satisfied, 3 – very little satisfied, while 4 meant not at all satisfied.

The largest share of the respondents (68.3%) spends on average 200 Euros per month on tuition²⁴, while an equal number of them pay between 200 and 400 Euros per month for their schooling (12.5%) or between 600 and 800 Euros (12.9%). 3.1% of the respondents respectively put aside from 400 to 600 Euros per month for their tuition, or more than 800 Euros. Here it should be noted that in terms of the tuition amount, Serbian students (those with the Serbian passport or the passport of any other non-EU country) are in a poorer position than their peers from the EU. This is illustrated by the following answers of the respondents:

“I’d just like to mention the huge difference in the tuition between EU and non-EU students. We must provide a large sum of money when applying for a visa, while we get the work licence for only 20 hours” (Serbia, 31, master studies);

“A huge problem of all students from third-world countries, i.e., non-EU countries is posed by the fact that in all respects they are in a worse position than their Austrian peers. They pay tuition of almost 800 Euros, while schooling is practically free for Austrian students” (Serbia, 26, master studies).

To assess the quality of living and study conditions, it is not enough to include only the data referring to elementary necessities, but it is also important to consider the information about potential more complex necessities (whether they exist and whether they can be fulfilled), which include the need for cultural content, for additional education, for entertainment and sport content etc. In that respect, it has been established that 47.3% of the respondents regularly or occasionally attend the theatre, while the remaining respondents (53.7%) never attend it. Here it is important to mention the information that almost one fifth of the students who do not attend the theatre (19.5%) said that the reason for it was the lack of money. In comparison to the theatre, visiting galleries and museums is somewhat more frequent, since they are regularly or occasionally visited by 76.7% of the respondents. In this case, a certain share of the students who do not visit galleries and museums (16.4%) also mention the lack of money as the reason for it. The situation is similar with attending the cinema, which is occasionally or regularly attended by 67.2% of the respondents, while about one fifth of those who do not attend the cinema (21.3%) say that they have no money for it.

The obtained data show that the respondents who visit the above-listed cultural institutions most often spend up to 200 Euros per month for those activities (95.1%), and it is similar when it comes to the costs of additional education (in the form of different courses), since 93.4% of the respondents spends also up to 200 Euros on a monthly basis for that purpose. The same average monthly amount is spent on going to the gym (45.1% of the total share of the students who go in for sports visit gyms or sport clubs⁹, as well as on nightlife.

Therefore, the interviewed Serbian students who are studying at Viennese faculties have a number of regular monthly costs, which they mainly manage to cover. If the income they have does not cover the total costs, it is possible to save money, as it has been shown, through the (self)deprivation of cultural content.

Taking into account all the above-mentioned, it is necessary to pay attention to the fact shown in [Table 5](#), which shows that the absolute majority of the respondents (92.3%)

²⁴ Tuition is paid on a term basis, but for the purpose of our analysis we applied the monthly amount.

is not supported by any scholarship in covering overall living and study costs, but they are forced to rely on the help of their parents/custodians or to provide money themselves. Although the reasons of the absence of a form of official funding are different, as one of more significant reasons observed is insufficient transparency of information referring to scholarships, which can be illustrated by the answer of one female respondent:

“I’d like the information about rights to a scholarship to be more available because I think that many students are entitled to a scholarship without even being aware of it” (Bosnia and Herzegovina, 22, undergraduate studies).

On the other hand, the majority of the respondents who receive a scholarship (slightly under 8.0% of them) say that it is not sufficient for covering the above-listed monthly costs, and that they need money from other sources as well.

In the case of 65.5% of the respondents, tuition costs are partly or completely covered by their parents, while 55.1% of the respondents completely or to a certain extent rely on their parents’ help in covering accommodation costs. Students’ parents come to “rescue” when it is necessary to cover the costs of food (56.4%) and to buy clothes and footwear (51.6%). Therefore, most respondents have their parents’ help in providing the means for basic necessities (tuition, accommodation, clothes and footwear), but they are less included (but still included) in financing the activities that do not belong to the category of existential needs or that are not directly related to schooling. In the case of more than half of the respondents, their parents do not help in covering costs intended for cultural and sport activities, or for nightlife.

Due to the discrepancy between the amount of overall regular monthly costs and the amount students get from their parents or from a scholarship, most respondents are forced to work in order to provide the missing funds. As many as 73.3% of the surveyed students say that they work or worked during their studies, while those not working are also getting ready for it as soon as they overcome the problem of the language barrier and/or obtain the work visa. Only 10.5% of the respondents have said that they do not work because they do not need to, while 10.1% of them do not work because they cannot find a job. Although additional work engagement may seem to be useful at the same time because it can be understood as a form of practice, the data show that half of the respondents (50.4%) who work are engaged in jobs that have nothing to do with their studies, whereas 15.0% of them are not satisfied with their earnings.

However, this is not the end to the problems regarding work engagement into which, as it has been shown, the respondents are forced. Namely, a great problem is posed by obtaining the work licence, as well as by the type of activities within which Serbian students are engaged in Vienna. These findings are illustrated by the following answers of the respondents:

“The work licence is waited for up to six weeks, which further reduces the chances in the market because some employers don’t want to wait so long” (Serbia, 33, undergraduate studies);

“Since we as non-EU students have the right to do only part-time jobs, it is not possible to earn a larger amount of money. EU citizenship would facilitate life/studying by minimum 50%” (Serbia, 25, master studies);

“Employers should be informed that the work licence for students with a Serbian passport is not the end of the world, because we have the highest costs and we get the worst paid jobs” (Serbia, 25, undergraduate studies);

“I think that Serbian students have a rather difficult access to the labour market. Almost no one wants to obtain a work licence, and if they do, then it is usually a job with rather poor conditions. In my opinion, that is the biggest problem” (Serbia, 30, master studies);

“My life during my master studies was extremely difficult because I couldn’t find a job in my profession although I’m highly qualified (...) Now I’m doing my master studies and have a part-time job in my profession. I’m earning good money and the quality of life has improved extremely, although it took me a couple of years and 200 job rejections, frequently because I have a Serbian passport. Of course, this financial moment also made my connecting with the local community harder because in order to meet people, you must actively go out, be a member of clubs etc., and that costs a lot” (Serbia, 27, doctoral studies).

The last above-listed answer refers to another problem faced by Serbian students in Vienna, which also adds to poorer living and study conditions. It is relative isolation, i.e., social exclusion. This is illustrated by the following answers:

“Social life can be rather bad in case someone works and studies at the same time, and the feeling of loneliness and isolation may be quite strong. The mental health, and the cultural shock when you move to Austria, may require a form of support” (Serbia, 27, master studies);

“It is definitely important to mention students’ socialization, particularly when our lectures were partly moved to students’ dorms. It has been very hard to make friendships ever since the beginning because Uni Wien doesn’t have a single campus and in our exercise classes every term we meet new colleagues, so that acquaintances do not last too long. Of course, after three years you already have friends, but the road to it is long” (Bosnia and Herzegovina, 23, master studies);

“I believe that Serbian students should form a larger and stronger community and be more connected among themselves. There should be a sort of central place for getting together and hanging out of Serbian students and academic citizens, with the aim of strengthening contacts and the community in society. Currently there is one per cent of them scattered and isolated from other students due to the lack of information and some kind of central contact” (Serbia, 26, master studies).

The stated relative isolation is partly a consequence of language barriers. Although high proficiency level in German is one of the conditions for enrolling in Austrian universities, problems in communication may still occur in practice. A special problem is when it occurs at the faculties themselves, because it makes studying even harder. Here we list the answer of one female respondent who has encountered such a problem at the faculty where she is studying:

“I must add that I’ve already met professors who, just out of spite, speak in their own dialect (for instance, Tyrolean) and don’t want to speak clear German that would be understood by foreigners. It certainly poses a problem to students who have just arrived at the university, like it was in my case. It could be abolished in a way because professors

should speak 'hochdeutsch' (Standard High German) since they teach international students" (Serbia, 29, master studies).

This kind of experience indicates the need for exploring the respondents' satisfaction with the communication achieved at faculties, since for establishing the quality of study conditions it is important to establish whether there are communication problems with the professors or the faculty staff. The analysis of the obtained data shows that only 29.0% of the respondents are mostly or completely satisfied with their communication with the student service, while slightly under one third of them (31.7%) are partly or completely satisfied with their communication with the professors (while 11.8% of them are completely or mostly dissatisfied). It is indicative that the majority of the respondents did not answer the above-mentioned questions. As for their satisfaction with the work of the student organizations they are members of, the obtained data show that students' satisfaction is even lower, since only 20.6% of them showed complete or partial satisfaction with the work of these organizations.

CONCLUSION

By reviewing the obtained data, it can be seen that the study conditions and living conditions of Serbian students in Austria's capital are not easy²⁵, and that such position is affected by the following factors: 1) inequality with their peers from the EU member countries in the process of acquiring conditions for enrolling into Austrian universities (Serbian students need bigger funds as a pledge that their studying will not burden the host country, as well as a more complicated procedure for regulating their student and work visas); 2) high living costs, particularly of studying (tuitions are higher for non-EU students); 3) inequality in the labour market manifested in poorer and more unfavourable offer of jobs through which students acquire the missing funds for studying, as well as in the fact that they can do only those jobs with shorter working hours (which reduces their labour laws and makes their working position less secure); 4) relative impossibility of fulfilling more complex necessities (cultural and entertainment-recreative ones) due to the lack of money; 5) relative (self)isolation that in the course of the research was the consequence of restrictive pandemic measures, but was partially caused by aggravated possibilities of connecting within the community (which has not been sufficiently integrated) or a specific study system that enables short-term and superficial contacts, although this also includes the fact that Serbian students, while studying, are also forced to work, which does not leave them too much time for socializing.

Nevertheless, in the hope that after completing their education they will have better opportunities in the labour market, Serbian students still decide to study in Vienna. That sort of motive has also been confirmed by this research, as well as by the fact that students who leave most often decide not to return to their home country. Namely, only a 7.0% of the respondents are determined to return to their home country after completing their

²⁵ Despite some unofficial reports according to which Vienna has the title of the city with the best living conditions (<https://www.politika.rs/sr/clanak/510357/Bec-ponovo-poneo-titulu-grad-a-ukome-su-najbolji-uslovi-za-zivot>; <https://24sedam.rs/lifestyle/putovanja/236429/bec-je-najbolji-grad-za-zivot/vest>).

studies, while 33.8% of them are thinking about their return provided that there is a good job waiting for them “at home”, that the political situation is stabilized, but also that they have gained sufficient financial funds for starting their own business after returning to their country of origin.

REFERENCES / ЛИТЕРАТУРА:

- Arandarenko, M. (2020). The political economy of leaving loyalty: the impact of emigration and remittances on the socioeconomic development of Serbia. Beograd: Fondacija Fridrih Ebert. Available at: <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/belgrad/17060.pdf> [In Serbian]
- Bobić, M., Vesković Anđelković M., Kokotović Kanazir V. (2016). *Study of external and internal migration of citizens of Serbia with special focus on young people*. Beograd: Međunarodna organizacija za migracije. [In Serbian]
- Bobić, M., Vesković Anđelković, M. (2016). Profile and attitudes of potential migrants from Serbia, *Glasnik etnografskog instituta SANU*, 64 (3), 469–491 DOI: [10.2298/GEI151019003B](https://doi.org/10.2298/GEI151019003B) [In Serbian]
- Fenton, S. (1999). *Ethnicity*. London: Macmillan Press.
- Grečić, V. (2019). *Serbian creative intelligence in diaspora*. Novi Sad: Matica srpska. [In Serbian]
- Hughes, E. C. (1994). *On Work, Race and the Sociological Imagination* (ed. L. A. Coser). Chicago: University of Chicago Press.
- Jenkins, R. (2008). *Rethinking Ethnicity*. Los Angeles: Sage.
- Malešević, S. (2004). *The Sociology of Ethnicity*. London: Sage Publications.
- Marković Krstić, S. (2021). *Population in a sociological context*, Niš: Filozofski fakultet. [In Serbian]
- Matić, S., Lopusina, M. (2019). *Serbs in Austria*. Novi Sad: Prometej & EUPROGRESS. [In Serbian]
- Penev, G., Predojević Despić, J. (2012) Spatial aspects of emigration from Serbia. Three “hot” emigration zones, *Stanovništvo*, (2), 35–64. DOI: [10.2298/STNV1202035P](https://doi.org/10.2298/STNV1202035P) [In Serbian]
- Peoples, J., Garrick, B. (2012). *Humanity – An Introduction to Cultural Anthropology*. Wadsworth: Cengage Learning.
- Predojević Despić, J. (2015). *Migration of highly educated persons from Serbia to Canada and the United States of America since 1991*, (doctoral dissertation). Ekonomski fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd. Available at: <https://nardus.mpn.gov.rs/handle/123456789/5466> [In Serbian]
- Predojević Despić, J. (2022). Transnational competencies and cultural capital: experiences of two groups of highly educated returnees to Serbia. *Stanovništvo*, 60 (1), 117–138. DOI: <https://doi.org/10.2298/STNV2201117P> [In Serbian]
- Radovanović, B. (2020). *Contributions to methodology and philosophy of science*. Niš: Filozofski fakultet. [In Serbian]
- Smith, A. D. (1991). *National Identity*. London: Penguin Books.
- Stanković, D. (2011). Brain drain as a loss and (or) gain for the country of origin, *Godišnjak Fakulteta političkih nauka*, 5 (5), 515–526. [In Serbian]

- Statistik Austria (2021a). *Statistisches Jahrbuch Migration und Integration Zahlen, Daten, Indikatoren*. Vienna: Austria.
- Statistik Austria (2021b). *Bevölkerung am 1.1.2021 nach detailliertem Geburtsland und Bundesland*. Vienna: Statistik Austria.
- Statistic Austria (2021c). *Bevölkerung zu Jahresbeginn 2002–2021 nach detailliertem Geburtsland*. Vienna: Statistik Austria.
- Stojšin, S. (2018). *Population – a sociological perspective*. Novi Sad: Filozofski fakultet. [In Serbian]
- Stojšin, S. (2021). Changes in the migratory patterns of village youth: example of the village of Kač. *Sociološki pregled*, 56 (4), 1361–1381. doi.org/10.5937/socpreg55-34562.
- Vasojević, N. (2022). International students, beneficiaries of the state scholarships of the Republic of Serbia and their education in the 21st century. *Sociološki pregled*, 56 (3), 904–928. doi: 10.5937/socpreg56-39367.
- Vasojević, N., Krnjaić, Z., Kirin, S. (2018). Scholarship holders abroad: returnees in the academic community in Serbia. *Sociološki pregled*, 52 (3), 938–959. doi: 10.5937/socpreg52-17682.
- Vesković Anđelković, M. (2019). *The potential role of returnees as mediators in the partnership between the state and highly educated diaspora in Serbia* (doctoral dissertation). Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd. Available at: <https://reff.f.bg.ac.rs/bitstream/handle/123456789/94/91.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [In Serbian]
- Vesković Anđelković, M., Bobić, M., Janković, S. (2022). *Risks and chances of modern migrations*, Beograd: Filozofski fakultet. <https://isi.f.bg.ac.rs/wp-content/uploads/2023/01/M.-Veskovi%C4%87-An%C4%91elkovi%C4%87-M.-Bobi%C4%87-S.тикуви%C4%87-2022-Rizici-i-sanse-savremenih-migracija.pdf> [In Serbian]
- Vidicki, V. (2023). *The significance of social capital, networks, and resources of ethnic group for entrepreneurship of Serbian immigrants in Vienna* (doctoral dissertation). Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu, Odsek za sociologiju. Novi Sad. [In Serbian]

Internet sources/Internet izvori:

<https://www.ossaw.at/>
<https://yuga.at/organizacija-srpskih-studenata-u-becu-ossi/>
<https://dunav.at/studiranje-u-becu/>
<https://globalstudy.rs/austrija>
<https://www.studentskizivot.com/studiranje-u-inostranstvu2/austrija/>
<https://www.integraledu.rs/studiranje-u-inostranstvu/studiranje-u-austriji>
<https://studiranjeuevropi.com/studentska-viza-za-austriju>
<https://satagencija.com/destinacije/studiranje-u-austriji-sat-agencija/> <https://www.ino-educacija.com/page/studiranje-u-austriji/>
<https://www.politika.rs/sr/clanak/510357/Bec-ponovo-poneo-titulu-grada-u-kome-su-najbolji-uslovi-za-zivot>
<https://24sedam.rs/lifestyle/putovanja/236429/bec-je-najbolji-grad-za-zivot/vest>

APPENDIX / ПРИЛОГ

Табела 1. Месито рођења испитаника / Table 1. Place of birth of the respondents

Град / City	Број испитаника / Number of respondents	Удео / Percentage	Град / City	Број испитаника / Number of respondents	Удео / Percentage
Бања Лука / Banja Luka	32	11,1	Неготин / Negotin	3	1,0
Београд / Belgrade	54	18,8	Непознато / Unknown	23	8,0
Бијељина / Bijeljina	12	4,2	Ниш / Niš	4	1,4
Ваљево / Valjevo	4	1,4	Нови Сад / Novi Sad	14	4,9
Градишка / Gradiška	3	1,0	Панчево / Pančevo	5	1,7
Грачаница / Gračanica	2	0,7	Подгорица / Podgorica	5	1,7
Добој / Doboj	9	3,1	Пожаревац / Požarevac	13	4,5
Зајечар / Zaječar	7	2,4	Приједор / Prijedor	4	1,4
Кладово / Kladovo	3	1,0	Сарајево / Sarajevo	5	1,7
Књажевац / Knjaževac	2	0,7	Смедерево / Smederevo	4	1,4
Крагујевац / Kragujevac	3	1,0	Сомбор / Sombor	3	1,0
Краљево / Kraljevo	2	0,7	Суботица / Subotica	5	1,7
Крушевац / Kruševac	3	1,0	Требиње / Trebinje	2	0,7
Лесковац / Leskovac	2	0,7	Теслић / Teslić	4	1,4
Лозница / Loznica	6	2,1	Ужице / Užice	6	2,1
Милано / Milano	2	0,7	Чачак / Čačak	4	1,4

Извор: резултати истраживања / Source: research results

Напомена: У оквиру приказане дистрибуције испитаника изостављени су подаци који показују да је по један испитаник, према месту рођења, био из: Бора, Бољевца, Сремске Митровице, Параћина, Вршца, Врбаса, Мркоњић Града, Минхена, Дизелдорфа, Љубљане, Лебана, Горњег Рибника, Владичиног Хана, Шамца, Вишеграда, Брчког, Бинингема и Салцбурга.

Note: Some data are omitted from this table, namely those showing that one respondent (respectively) was from: Bor, Boljevac, Sremska Mitrovica, Paraćin, Vršac, Vrbas, Mrkonjić Grad, Munich, Dusseldorf, Ljubljana, Lebane, Gornji Ribnik, Vladičin Han, Šamac, Višegrad, Brčko, Binningham and Salzburg.

Табела 2. Однос нивоа студија и државе порекла испитаника
/ Table 2. The relation between the level of study and the country of origin of the respondents

	Укупно / Total		Основне студије / Undergraduate studies		Мастер студије / Master studies		Докторске студије / PhD studies	
	Број / Number	Удео / Percentage	Број / Number	Удео / Percentage	Број / Number	Удео / Percentage	Број / Number	Удео / Percentage
Укупно / Total	287	100,0	165	57,5	111	38,7	11	3,8
Србија / Serbia	180	100,0	97	53,9	75	41,7	8	4,4
Босна и Херцеговина / Bosnia and Herzegovina	90	100,0	55	61,1	32	35,6	3	3,3
Црна Гора / Montenegro	5	100,0	5	100,0	-	-	-	-
Аустрија / Austria	3	100,0	1	33,3	2	66,7	-	-
Немачка / Germany	4	100,0	3	75,0	1	25,0	-	-
Италија / Italy	2	100,0	2	100,0	-	-	-	-
Швајцарска / Switzerland	2	100,0	2	100,0	-	-	-	-
Словенија / Slovenia	1	100,0	-	-	1	100,0	-	-

Извор: резултати истраживања / Source: research results

Табела 3. Удео испитаника према подручју студирања
/ Table 3. Share of respondents by field of study

Антропологија / Anthropology	1,0	Медицина / Medicine	3,5
Архитектура / Architecture	2,4	Нутриционизам / Nutritionism	1,0
Биологија / Biology	0,7	Лингвистика / Linguistics	3,5
Биохемија / Biochemistry	0,7	Политичке науке / Political Sciences	3,8
Географија / Geography	0,7	Пољопривреда / Agriculture	1,0
Едукација / Education	1,3	Право / Law	8,4
Екологија / Ecology	1,7	Прим. науке / Applied Sciences	2,8
Економија / Economy	20,2	Социологија / Sociology	1,0
Инжењерство / Engineering	20,9	Спортске науке / Sports Sciences	0,3
Историја / History	1,0	Стоматологија / Stomatology	1,0
Књижевност / Literature	0,3	Уметност / Art	5,9
Комуникологија / Communicology	1,4	Фармација / Pharmacy	3,5
Културологија / Culturology	0,7	Физика / Physics	1,4
Хемија / Chemistry	2,4	Непознато / Unknown	7,0

Извор: резултати истраживања / Source: research results

Табела 4. Полна сџрукџура исџиџаника у односу на научну областџ / Table 4. Gender structure of respondents in relation to the scientific field.

	Мушко / Male		Женско / Female	
	Број / Number	Удео / Percentage	Број / Number	Удео / Percentage
Укупно / Total	92	100,0	195	100,0
Друштвене науке / Social Sciences	43	46,7	72	36,9
Примењене науке / Applied Sciences	4	4,3	7	3,6
Природне науке / Natural Sciences	10	10,8	36	18,5
Техничке науке / Technical Sciences	25	27,2	42	21,5
Хуманистичке науке / Humanities	4	4,3	24	12,3

Извор: резултати истраживања / Source: research results

Табела 5. Да ли џримате сџуденџску сџџиџенџију? / Table 5. Do you receive a student scholarship?

Укупно	287	100.0
Да, од Републике Аустрије / Yes, from the Republic of Austria	12	4,2
Да, од Републике Србије / Yes, from the Republic of Serbia	3	1,0
Да, од Републике Српске / Yes, from the Republika Srpska	1	0,3
Не, немам стипендију / No, I don't have a scholarship	264	92,0
Да, од међународних организација / Yes, from international organizations	1	0,3
До 24. године сам примао дјечији додаток од Пореске управе Републике Аустрије у висини од 220 евра мјесечно / Until the age of 24, I received 220 euros monthly as a support for minors from the tax authorities of the Republic of Austria	1	0,3
Да, од факултета / Yes, from the university	1	0,3
Примам Румунску стипендију / I receive a Romanian scholarship	1	0,3
Roma Education Fund	1	0,3
Тренутно немам стипендију, али ћу је тражити следеће године од Аустрије / Now I do not use a scholarship, but I will apply next year in Austria	1	0,3
Да, од Општине Вишеград / Yes, from the Municipality of Višegrad	1	0,3

Извор: резултати истраживања / Source: research results